

Jesen odprtega dostopa v Univerzitetni knjižnici Maribor

Dunja Legat

Univerzitetna knjižnica Maribor
dunja.legat@um.si

Kot že vrsto let zapored se Univerzitetna knjižnica Maribor (UKM) pridružuje in organizira vrsto dogodkov posvečenih mednarodnemu tednu odprtega dostopa, ki je bil letos od 21. do 27. oktobra 2019. Teden odprtega dostopa je globalni dogodek, ki za akademsko in raziskovalno skupnost predstavlja zdaj že deseto leto priložnost spoznavati prednosti odprtega dostopa, pomen deljenja informacij in biti del širšega gibanja, ki spreminja norme v znanstvenem komuniciranju. Odprti dostop do informacij - prost, takojšen spletni dostop do rezultatov znanstvenih raziskav, pravica do uporabe in ponovne uporabe teh rezultatov, ko jih potrebujete - lahko preoblikujejo način izvajanja raziskav in znanstvenih raziskav. To ima neposredni vpliv na razvoj znanosti, industrijo in družbo kot celoto.

Zraven delavnic za raziskovalce z naslovom »Kaj moram vedeti o odprtem dostopu?«, ki so jo sodelavci UKM izvedli v treh zaporednih terminih, je bil osrednji dogodek tedna odprtega dostopa v UKM ogled dokumentarnega filma Paywall in okrogla miza »Odprimo: UM«. Dokumentarni film Paywall: The

Business of Scholarship se ukvarja s temo odprtega dostopa na področju raziskovanja in znanosti ter prikazuje, kako vodilne založbe znanstvene literature na račun raziskovalcev in knjižnic kujejo večje dobičke kot marsikatero tehnološko podjetje, kot so npr. Apple, Facebook in Google. Avtor filma Jason Schmitt

(producent in režiser) je profesor na Univerzi Clarkson v Potsdamu, NY, pa tudi filmski ustvarjalec in novinar. Schmitt je avtor številnih člankov o odprtem dostopu do rezultatov raziskav, o trendih v visokem šolstvu in novih tehnologijah, ki spreminjajo globalno učenje in to v publikacijah, kot so Forbes, Huffington Post, Slate in EdSurge.

Na okrogli mizi na temo odprtega dostopa so sodelovali red. prof. dr. Janja Hojnik, prorektorica za kakovost, kadre in pravne zadeve Univerze v Mariboru, red. prof. dr. József Györkös, direktor Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), red. prof. dr. Zoran Ren, prorektor za znanstveno-raziskovalno dejavnost Univerze v Mariboru, izr. prof. dr. Andraž Stožer,

ARRS, ki sofinancira nabavo mednarodne znanstvene literature, že zahteva, da se rezultati raziskav, financirani iz javnih sredstev, objavijo v odprtem dostopu.

profesor in raziskovalec na Medicinski fakulteti Univerze v Mariboru in mag. Miro Pušnik, direktor Centralne tehniške knjižnice, ki je koordinator konzorcijev za nakup mednarodne znanstvene literature najpomembnejših založnikov le-te. Okroglo mizo je moderirala mag. Dunja Legat. Dr. József Györkös se je zaradi obveznosti opravičil, vendar je omizje nagovoril s posnetkom. Poudaril je, da ARRS jemlje odprti dostop zelo resno, agencija je sodelovala pri pripravi Nacionalne strategije odprtega dostopa do znanstvenih publikacij in raziskovalnih podatkov v Sloveniji 2015-2020, pristopili so h Koaliciji S in podpisali Plan S, ob tem pa poudaril, da ta plan ni več zgolj pobuda evropskih držav članic Evropske skupnosti temveč so pristopili tudi zasebni financerji raziskovalne dejavnosti ter tudi npr. Kitajska. ARRS, ki sofinancira nabavo mednarodne znanstvene literature, že zahteva, da se rezultati raziskav, financirani iz javnih sredstev, objavijo v odprtem dostopu. Ob tem je tudi izpostavil, da je pomembno, da se založniški trg spremeni. Vzporedno z razvojem odprtega dostopa, pa je pomembna še ena dimenzija, namreč deklaracija DORA o kvalitativni presoji znanstvenih rezultatov, ki je ponovno stopila v ospredje in h kateri je pristopil tudi ARRS.

Film, ki je bil odlična iztočnica za razgovor, je najprej nagovoril mag. Miro Pušnika, ki je spregovoril o svojih izkušnjah pri pogajanjih z založniki in naporih, ki jih pogajalska skupina z založniki vlaga v uveljavljanje odprtega dostopa pri nakupu paketov znanstvenih časopisov, kot so npr. popusti pri plačilu APC za raziskovalce. Opozoril je na trenutno situacijo, ko se pravzaprav založniki na račun odprtega dostopa še bolj bogatijo (ang. double-dipping), saj je odprto dostopno znanstveno komuniciranje

v tranziciji. Dr. Ren je predstavil trud Rektorske konference na tem področju, hkrati pa opozoril, da je prehod na novo paradigmo odprtega dostopa dolgotrajen proces, ki vključuje tudi spremembe pri vrednotenju znanstvene odličnosti. Prav dr. Janja Hojnik je bila pobudnica, da je Univerza v Mariboru letos pristopila k Deklaraciji o vrednotenju raziskovalnega dela (DORA) iz leta 2013.¹ S tem je bila Univerza v Mariboru prva slovenska raziskovalna institucija, ki je pristopila k tej globalni pobudi za izboljšanje načinov vrednotenja raziskovalnega dela in ustrezno dopolnitev bibliometričnega vrednotenja s kvalitativno presojo. Do danes je prerasla v globalno pobudo, ki zajema vsa raziskovalna področja in naslavlja vse ključne deležnike, vključno s financerji, založbami, profesionalnimi združenji, institucijami in raziskovalci. Izpostavila je, da DORA poudarja potrebo po izboljšanju načinov, kako se vrednotijo znanstvene objave, in da podaja različna priporočila v tej smeri. Svetuje odmik od vrednotenja na osnovi faktorja vplivanja znanstvenega časopisa. Univerza v Mariboru se je zavezala tudi načelom Leidenskega manifesta o odgovorni rabi metrike, ki je poleg DORE druga zelo odmevna mednarodna pobuda za izboljšavo kakovosti raziskovalnega dela. Zanimivo izkušnjo z objavo svojega prvega znanstvenega članka je opisal dr. Andraž Stožer, saj je članek revija z visokim faktorjem vplivanja zavrnila. Danes je ta članek, objavljen drugje, pogosto bran in je zelo citiran. Na vprašanje, ali ima pri objavljanju tudi izkušnje z objavo raziskovalnih podatkov, je odgovoril, da je do odprtih raziskovalnih podatkov nekoliko zadržan. Deliti raziskovalne podatke in jih odpreti za strokovno javnost še ni vsakodnevna praksa. Dr. Zoran Ren vidi v tem prihodnost razvoja s podatki podprte znanosti.

Opozoril je na vzpostavitev nacionalnega superračunalniškega centra, ki se pravkar vzpostavlja v Mariboru. Zmogljivosti superračunalnika bodo svetovno primerljive in tam bo gostil tudi digitalni repozitorij znanstvenih podatkov v Sloveniji. Zanimiva razprava se je dotaknila tudi vzporednih tem in ne le odprte znanosti. Razpravljalci so spregovorili tudi o razmerah v slovenski znanosti in njenem financiranju.

Univerzitetna knjižnica Maribor je cikel dogodkov na temo odprte znanosti nadaljevala v novembru, saj je bila soorganizatorica in gostiteljica dvodnevne konference Odprti raziskovalni podatki v Sloveniji in delavnice za raziskovalce. Pri organizaciji letošnjega dogodka Odprta znanost 2019 so moči združili Mlada akademija, RDA vozlišče Slovenija, ki ga koordinira Arhiv družboslovnih podatkov, ter Univerzitetna knjižnica Maribor in Arnes, ki sta slovenska predstavnika v mednarodnem projektu »National Initiatives for Open Science – Europe« (NI4OS). Dogodek je potekal v okviru pobude Mesec znanosti, ki jo pripravlja Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Več o dogodku lahko preberete na spletni strani Mlade akademije (<https://www.mladaakademija.si/2019/11/21/mlada-akademija-je-v-mariboru-soorganizirala-dogodek-odprtih-raziskovalnih-podatkih-in-drugih-temah-povezanih-z-odprto-znanostjo/>), predstavitev pa preberete na spletnih straneh RDA (<https://www.rd-alliance.org/open-science-2019-presentations>). ●

¹<https://www.um.si/univerza/medijsko-sredisce/novice/Strani/novice.aspx?p=28024> V slovenskih knjižnicah ima pri izboru imena za enotno značilno prednost slovenska oblika imena.